Jasmir Rehmonen

Oikeusturvan toteutuminen poikkeusolojen aikana

Johtamisen akateeminen yksikkö
Julkisoikeus
Hallintotieteiden kandidaatti

Vaasa 2025

VAASAN YLIOPISTO
Johtamisen akateeminen yksikkö
Tekijä: Jasmir Rehmonen
Tutkielman nimi: Oikeusturvan toteutuminen poikkeusolojen aikana
Tutkinto: Hallintotieteiden kandidaatti
Oppiaine: Julkisoikeus
Työn ohjaaja: Joonas Widlund
Valmistumisvuosi: 2025 **Sivumäärä:** 25

TIIVISTELMÄ:
Suomen perustuslakiin kirjatuista perusoikeuksista yksi on oikeusturva, joka turvaa yksilölle oikeuden saada asiansa käsitellyksi sekä oikeuden saada perusteltu päätös (21 §). Oikeusturva takaa yksilölle oikeudet omiin oikeuksiinsa ja täten myös turvaa muiden perusoikeuksien toteutumista. Oikeusturva on myös merkittävä osa oikeusvaltioperiaatetta ja sen toteutumista. Perustuslaissa on kuitenkin annettu mahdollisuus tehdä poikkeuksia perusoikeuksiin, mikäli erityinen tilanne tämän vaatii (23 §). Poikkeusolot on määritelty valmiuslaissa (3 §). Poikkeusoloja ovat sellaiset kriisitilanteet, jossa yhteiskunnan normaalitoiminta on merkittävästi uhattuna.

Tässä lainopillisessa tutkielmassa tarkastellaan sitä, miten oikeusturvaa toteutetaan myös poikkeusolojen aikana. Tutkielma keskittyy tarkastelemaan oikeusturvaa käsitteenä ja perusoikeutena sekä oikeusvaltion elementtinä. Lisäksi tarkastellaan poikkeusolojen oikeudellista sääntelyä sekä oikeusturvan toteutumisen turvaamista poikkeusolojen aikana. Tutkielman keskiössä on kansallinen lainsäädäntö, jota täydennetään EU-oikeudella.

Tutkimuksesta käy ilmi, että oikeusturvaa pidetään yhtenä tärkeimpänä oikeutena ja sen turvaaminen on otettu julkisessa toiminnassa huomioon. Oikeusvaltioperiaate sekä hallinnon oikeusperiaatteet suojaavat oikeusturvan toteutumista. Perustuslakivaliokunta, ylimmät laillisuusvalvojat sekä tuomioistuimet toteuttavat oikeusturvaa omilla osa-alueillaan.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että poikkeusoloissakin lähtökohtana on se, ettei ylimääräisiä rajoituksia perusoikeuksiin tehtäisi eikä laajempia toimivaltuuksia otettaisi käyttöön, jos tilanne on mahdollista hoitaa normaalein toimivaltuuksin. Tätä tulosta puoltavat säädökset löytyvät valmiuslaista ja puolustustilalaista. Tutkielmassa tultiin myös siihen tulokseen, että ennakointi ja hyvä lainsäädännön valmistelu mahdollisia kriisitilanteita varten turvaavat perusoikeuksien paremman toteutumisen. Tutkimuksessa tultiin myös tulokseen, että valmiuslain jo itsessään on tarkoitus ylläpitää oikeusjärjestystä ja perusoikeuksia. Oikeusturvan toteutuminen poikkeusoloissa on kiinni varautumisesta, oikeusvaltioperiaatteen noudattamisesta ja turvaamisesta.

AVAINSANAT: Oikeusturva, perusoikeudet, oikeusvaltio, poikkeusolot, hyvä hallinto

Sisällys

Lyhenteet 4

Johdanto 5

2. Oikeusturvan määrittely ja sen merkitys 8

2.1 Oikeusturva oikeusvaltion elementtinä 8

2.2 Oikeusturva perusoikeutena 9

2.3 Hallinnon oikeusperiaatteet ja hyvä hallinto 11

3. Oikeusturva poikkeusoloissa 15

3.1 Poikkeusolojen määrittely ja kriisilainsäädäntö 15

3.2 Oikeusturva ja poikkeusolot 17

3.3 Oikeuden resilienssi kriisiolosuhteissa oikeusturvan näkökulmasta 20

Johtopäätökset 22

Lähteet 24

Lyhenteet

EU	Euroopan Unioni
HE	hallituksen esitys eduskunnalle
HL	hallintolaki 434/2003
PL	Suomen perustuslaki 731/1999
PuolustustilaL	puolustustilalaki 1083/1991
ValmiusL	valmiuslaki 1552/2011
vp	valtiopäivät

Johdanto

Suomen perustuslaki (731/1999) on säädös, joka luo pohjan suomalaiselle oikeusjärjestykselle. Suomen perustuslaki pitää sisällään ne lait, jotka katsotaan olevan suomalaiselle yhteiskunnalle kaikkein tärkeimpiä. Suomen perustuslaissa on määritelty perusoikeudet, joista yksi on oikeusturva (PL 21 §). Oikeusturva on perusoikeuksista yksi keskeisin, ja selvitysten perusteella sen toteutumisella on vahva yhteys esimerkiksi kansalaisten hyvinvointiin[1]. Oikeusturvan käsite ja sen asema perusoikeutena liittyy vahvasti koko oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen. Vaikka Suomessa voidaan katsoa oikeusturvan ja oikeusvaltioperiaatteiden käsitteen olevan vahva, on kuitenkin otettava huomioon, että erilaisten kriisien ja erityisesti poikkeusolojen aikana koko oikeusvaltion toimivuutta ja kestävyyttä koetellaan. Suomessa vuoden 2011 valmiuslaki (1552/2011) otettiin ensimmäistä kertaa käyttöön vuonna 2020, kun Suomi muun maailman tavoin kohtasi koronapandemian. Kyseisinä vuosina poikkeusolot ja erityisesti niiden vaikutukset yksilön oikeuksiin tulivat varmasti tutuiksi monelle. Tämä tutkielma keskittyy tarkastelemaan oikeusturvan käsitettä osana suomen oikeusjärjestystä erityisesti poikkeusolojen aikana. Tutkielma pyrkii tarkastelemaan niitä oikeusturvan kannalta merkittäviä oikeudellisia mekanismeja, jotka varmistavat oikeusturvan toteutumisen sekä millaisia vaikutuksia poikkeusolot tähän tuovat.

Tämä tutkielma pyrkii vastaamaan seuraavaan kysymykseen: Miten oikeudellisella sääntelyllä varmistetaan oikeusturvan toteutuminen myös poikkeusolojen aikana?

Luvussa kaksi keskitytään oikeusturvaan sekä sitä tukeviin oikeudellisiin mekanismeihin. Tarkastelussa on oikeusturva osana perustuslakia. Lisäksi tarkastellaan oikeusturvaa läheisesti tukevia hallinnon oikeusperiaatteita. Kyseisessä luvussa otetaan tarkasteluun oikeusturva oikeusvaltion elementtinä ja sivutaan erityisesti EU-oikeutta. Kolmannessa luvussa syvennytään tarkemmin tutkimuskysymykseen ja tarkastellaan poikkeusolojen oikeudellisia kehyksiä ja keskitytään niihin oikeudellisiin lähteisiin, jotka liittävät

[1] Hallberg & muut, 2005, lll17, Oikeusturva.

oikeusturvan toteutumisen juuri poikkeusolojen aikaan. Lisäksi tutkielmassa käsitellään lyhyesti oikeuden resilienssin näkökulmaa poikkeusolojen aikana, sillä tämä käsite luo mahdollisuuden tarkastella Suomalaisen oikeusjärjestelmän luonnetta suhteessa kriisitilanteisiin.

Oikeusvaltioperiaatteen tarkastelusta ja oikeusturvan käsitteestä sekä perusoikeuksista löytyy paljonkin tutkimusmateriaalia jo ennestään ja näiden toteutumisen vaikutuksista kansalliselle hyvinvoinnille on tehty erilaisia selvityksiä esimerkiksi Maailman talousfoorumin toimesta [2]. Myös poikkeusolojen vaikutuksia eri perusoikeuksiin on tutkittu nimenomaan koronapandemian näkökulmasta. Valitsin tämän aiheen kuitenkin siksi, että koin sen olevan edelleen ajankohtainen vallitsevan maailmantilanteen vuoksi. Erityisen mielenkiintoisia artikkeleita liittyen tämän tutkielman aiheeseen on tehty oikeuden resilienssistä poikkeusoloissa [3] sekä oikeuden resilienssin suhteesta perusoikeuksiin [4]. Kyseinen aihe yhdistää ikään kuin oikeusturvan tiivisti kriisien aikakauteen ja on näin olennainen myös tämän tutkielman kannalta. Tässä tutkielmassa ei ole tarkoitus rajata tarkastelua korona-aikaan vaan nimenomaan poikkeusoloihin lainsäädännön määritelmän mukaisesti. Kuitenkin korona-aika ja silloin tehdyt muutokset ja havainnot antavat suhteellisen tuoretta tietoa poikkeusolojen luonteesta ja niiden oikeudellisesta merkityksestä. Tämän vuoksi tutkielmassa on otettu esimerkkejä myös siitä.

Tässä tutkielmassa tutkimusmetodina on lainoppi eli oikeusdogmatiikka. Lainopillisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan olemassa olevaa oikeusjärjestystä. Lainopillisessa tutkielmassa pyritään selvittämään, millainen vaikutus eri oikeuslähteillä on ja millaisessa suhteessa ne ovat toisiinsa nähden.[5] Tämä tutkielma keskittyy vahvimmin valtionsääntöoikeuden oikeuden alaan. Tärkeimpiä säädöksiä tutkielman kannalta ovat Suomen perustuslaki (1999/731), valmiuslaki (1552/2011) sekä hallintolaki (434/2003,

---

[2] Hallberg & muut, 2005, lll.17, Oikeusturva.
[3] Lavapuro, 2020, S. 1262–1267.
[4] Aine, Nurmi, Valtonen, 2022, s. 841–873.
[5] Hirvonen, 2011, S.21–23.

HL). Lisäksi tutkielmassa sovelletaan ajantasaista kirjallisuutta aiheeseen liittyen. Tutkielman oikeudellinen tarkastelu rajataan koskemaan lähinnä kansallista lainsäädäntöä, mutta myös kansainvälistä lainsäädäntöä sivutaan aiheen puitteissa. Esimerkiksi kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä Euroopan unionin (EU) perussopimukset ovat olennainen osa tarkasteltaessa oikeusturvaa sekä poikkeusolojen oikeudellisia reunaehtoja.

2. Oikeusturvan määrittely ja sen merkitys

2.1 Oikeusturva oikeusvaltion elementtinä

Oikeusvaltioperiaate on perustuslaissa määritelty seuraavasti: ”Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia” (PL 2.3 §). Oikeusvaltion käsite itsessään on laaja ja se on suhteellisen suppeasti määritelty suomen perustuslaissa, jossa itseasiassa määritellään vain oikeusvaltioperiaatteista yksi eli laillisuusperiaate[6]. Keskitytään tässä luvussa tarkastelemaan oikeusvaltioperiaatetta sekä oikeusturvaa osana sitä. Käsitellään hieman myös EU:n perusarvoja, koska ne ovat vahvasti liitoksissa oikeusvaltioperiaatteeseen sekä oikeusturvaan ja luovat osiltaan myös pohjan näille.

Oikeusvaltioperiaatetta voidaan pitää yhtenä EU:n perusarvoista. Yksi EU:n perussopimuksista on Maastrichtin sopimus eli sopimus Euroopan unionista, jonka 2 artiklassa turvataan unionin yhteiset arvot sekä turvataan oikeusvaltio[7]. Suomi on EU:n jäsenmaa, joka tarkoittaa sitä, että se on sitoutunut noudattamaan EU:sta tehtyjä kansainvälisiä sopimuksia. Euroopan neuvostossa toimiva Venetsian komissio näkee oikeusvaltiokäsitteen seuraavien elementtien kokonaisuutena: laillisuusperiaate, oikeusvarmuus, vallankäyttäjien tarkoitussidonnaisuus, oikeus saada asiansa käsitellyksi toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa, ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja yhdenvertaisuus[8]. Nämä edellä mainitut arvot ovat hyvin samassa suhteessa perustuslakiin kirjatuissa 2.1 §:ssä sekä 21 §:ssä, jotka käsittelevät oikeusvaltioperiaatetta ja oikeusturvaa. Tällainen yhteys on ymmärrettävä, koska oikeusvaltioperiaatteen noudattamista on unionissa pidetty tärkeänä jo pitkään ja se on ollut ja on edelleen osana Kööpenhaminan kriteerejä, jotka maan tulee täyttää hakiessaan EU:n jäsenvaltioksi. Myös Euroopan unionista tehdyn Maastrichtin

[6] Raitio, 2022, s. 18.
[7] Sopimus Euroopan Unionista EuVL C 191, 29/07/1992.
[8] Venice commission, 2016, Rule of law checklist. s.11 –27.

sopimuksen 49 artiklan mukaan, jäsenvaltioksi voi hakea, jos maa noudattaa 2 artiklassa määriteltyjä arvoja, joista yksi on oikeusvaltio.

Edellä mainitut oikeusvaltioperiaatteen elementit on kansallisella tasolla hajautettu eri lakeihin. Oikeusturva itsessään ilmentää lähes kaikkia oikeusvaltion elementtejä ja on samalla yksi niistä. Tärkeimpänä oikeusturvan kannalta on kuitenkin oikeus saada asiansa käsitellyksi viranomaisessa tai toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Suomessa voidaan edelleen pitää ongelmana sitä, että käsittelyajat esimerkiksi oikeudenkäynneissä venyvät liian pitkiksi [9]. Suomen ongelmakohdaksi oikeusvaltion toteutumisen kannalta onkin nimenomaan tunnistettu oikeusprosessin pituus [10]. Tämä on tietysti erittäin ongelmallista ja vaikuttaa hyvin suoraviivaisesti myös oikeusturvan toteutumiseen.

Oikeusvaltioperiaatteeseen kuuluu tiiviisti ajatus yhdenvertaisuuden ja demokratian edistämisestä sekä lain ja ihmisoikeuden kunnioittamisesta. Suomessa oikeusvaltioperiaatteesta sekä perus- ja ihmisoikeuksista huolehtivat tuomioistuinten rinnalla myös ylimmät laillisuusvalvojat, jotka riippumattomuudellaan takaavat koko oikeusvaltion toteutumisen. [11] Koko oikeusvaltioperiaatteen ydin on lain noudattamisessa ja kunnioittamisessa, jossa demokraattisin mekanismein on koottu yhteen kansallinen ja Suomea velvoittava kansainvälinen lainsäädäntö. Suomessa voidaan katsoa olevan hyvä ja vahva oikeusvaltiotilanne kansainvälisten vertailututkimusten perusteella [12].

2.2 Oikeusturva perusoikeutena

Suomen voimassa oleva, eli vuoden 2000 perustuslaki, kokosi yhteen suomen valtiosäännön ytimen. Hallituksen esityksessä perustuslaista katsottiin, että Suomen perustuslaki tulisi päivittää uuteen muotoon, joka olisi entistä kattavampi ja

[9] Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2021, K 18/2022 vp s. 129.
[10] Valtioneuvoston julkaisuja 2022:67, s. 11.
[11] Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2023, K 11/2024 vp, s. 13.
[12] Valtioneuvoston julkaisuja 2022:67, s. 11.

ajantasaisempi [13]. Esityksessä haluttiin koota kaikki perustuslakitasoiset säädökset yhteen lakiin, joka kumoaisi voimassaolleet neljä erillistä perustuslakia. Kyseisessä hallituksen esityksessä tehtiin merkittäviäkin muutoksia, mutta perusoikeudet liitettiin mukaan aikaisemmasta laista sellaisenaan. Perusoikeudet on määritelty Suomen perustuslain 2 luvussa. Perusoikeuksilla on keskeinen asema Suomen valtiosäännössä, ja ne ovat erittäin tärkeitä yksilölle kuuluvia oikeuksia[14].

Oikeusturvalla tarkoitetaan tässä työssä perustuslaissa säädettyä perusoikeutta, jonka mukaan jokaiselle turvataan oikeus saada asiansa käsitellyksi toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa oikeudenmukaisesti sekä oikeus tulla kuulluksi ja saada asiastaan perusteltu päätös samalla, kun hyvän hallinnon takeet turvataan lailla (PL 21§). Oikeusturvaa voidaan pitää yhtenä tärkeimmistä yksilön oikeuksista jo pelkästään sen perustuslaillisuuden vuoksi, mutta myös sisältönsä vuoksi. Oikeusturvan käsite on laaja ja se nivoutuu tiiviisti ajatukseen siitä, että jokaisella on oikeus omiin oikeuksiinsa ja viranomaisten on edistettävä tätä oikeutta. Oikeusturva itsessään edesauttaa kaikkien perusoikeuksien toteutumista ja valtionsäännön näkökulmasta oikeusturvan käsite liitetään esimerkiksi lainalaisuuden periaatteeseen[15].

Suomessa perusoikeudet on turvattu lailla ja perustuslakivaliokunta arvioi sen tietoon tulleiden lakiesitysten perustuslainmukaisuutta (PL 74 §). Oikeusministeriöllä on myös oikeusturvan kannalta merkittävä rooli, sillä sen tehtävänä on edistää hyvää hallintoa sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Viimekädessä voidaan katsoa, että tärkein rooli oikeusturvan toteutumisen kannalta on tuomioistuimilla. Tuomioistuimet toteututtavat oikeusturvaa käsittelemällä sille tulleet asiat oikeudenmukaisesti ilman aiheetonta viivytystä (PL 21.1 §). Tuomioistuimilla on myös lain edellyttämä velvollisuus antaa etusija perustuslailliselle säännökselle, mikäli muu sovellettava laki olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain säännöksen kanssa (PL 106 §).

---

[13] HE 1/1998 vp. s. 1.
[14] Hallberg & muut, 2005, ll. 1 Perusoikeuksien käsite ja luokittelu.
[15] Hallberg & muut, 2005, lll. 17, Oikeusturva.

Perustuslaista ja siihen sisältyvistä perusoikeuksista tekee erityisen vahvan ja merkittävän se, että perustuslakiin tehtävät muutokset tulee säätää perustuslainmukaisessa säätämisjärjestyksessä. Jos perustuslakiin halutaan tehdä lisäys, sitä halutaan muuttaa tai siihen halutaan rajattu poikkeus, on se tehtävä kahden eri hallituskauden aikana. Toisaalta jos muutos julistetaan kiireelliseksi se voidaan tehdä samalla hallituskaudella mutta kuitenkin kiireelliseksi äänestäminen vaatii 5/6 enemmistön ja 2/3 enemmistön äänen tullakseen hyväksytyksi. (PL 73 §). Perustuslaki on siis luonteeltaan tehty suhteellisen muuttumattomaksi ja siihen tehdyt muutokset vaativat oikeat perustelut sekä suuren enemmistön. Poikkeuslakien säätäminen eli perustuslakiin tehtävä rajattu poikkeus, joka on ristiriidassa jonkun perustuslain säännöksen kanssa, on hieman ongelmallista. Aina tulisi pyrkiä säätämään sellaisia säädöksiä, jotka eivät ole ristiriidassa perustuslain kanssa. Poikkeuslakeja on kuitenkin mahdollista säätää eikä perustuslakia ole tehty täysin muuttumattomaksi. Kynnys tähän pitää kuitenkin olla merkittävä.

2.3 Hallinnon oikeusperiaatteet ja hyvä hallinto

Laissa säädetyn oikeusturvan mukaan kansalaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi toimivaltaisessa viranomaisessa sekä hyvän hallinnon takeet turvataan lailla (PL 21.2§). Näin ollen, hyvällä hallinnolla ja oikeusturvalla on vahva yhteys ja ne edesauttavat toistensa toteutumista. Hallinnon oikeusperiaatteet on määritelty hallintolaissa osana hyvän hallinnon periaatteita luvussa 2. Hallinnon oikeusperiaatteisiin kuuluu viranomaisten lainmukainen ja puolueeton toiminta, joka on oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Oikeusvarmuuden käsite on myös keskeinen osa hallinnon oikeusperiaatteita, jonka mukaan viranomaisten toiminta tulee olla lain perusteella ennakoitavissa.

Hallinnon oikeusperiaatteet pitävät sisällään useamman eri periaatteen, joiden avulla pyritään vahvistamaan viranomaistoiminnan oikeudenmukaisuutta sekä yksilöiden oikeusturvaa. Hallinnon oikeusperiaatteisiin sisältyvät yhdenvertaisuusperiaate,

tarkoitussidonnaisuuden periaate, objektiviteettiperiaate, suhteellisuusperiaate sekä luottamuksensuojaperiaate[16]. Nämä kaikki periaatteet on sisällytetty hallintolain 6 §:ään. Voidaan katsoa, että jokaisen näiden periaatteen noudattaminen osaltaan edistää oikeusturvan toteutumista. Hallinnon yhdenvertaisuusperiaate turvaa yksilöiden oikeudet yhdenvertaiseen kohteluun viranomaisen toimesta. Yhdenvertaisuusperiaatetta täsmentävä säädös on esimerkiksi yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) [17]. Yhdenvertaisuuslaissa säädetään viranomaisen vastuusta edistää yhdenvertaista kohtelua hallinnossa (5.1 §). Yhdenvertaisuus ja oikeusturva ovat tässäkin laissa turvattuina pykälän ansiosta, joka antaa mahdollisuuden saada hyvitystä viranomaisen lainvastaisista syrjivistä toimista (yhdenvertaisuuslaki 23.1 §). Tarkoitussidonnaisuuden periaatteessa on kysymys siitä, että virkamies voi käyttää toimivaltaansa ainoastaan lain hyväksyttämiin tarkoituksiin (HL 6.1 §). Oikeusturvan toteutumisen kannalta tärkeintä on viranomaisten päätösten perustelut, joilla pystytään arvioimaan viranomaisen toimien tarkoituksenmukaisuutta [18]. Hallinnon suhteellisuusperiaate takaa sen, että viranomaisten toimet ovat oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden (HL 6 §). Suhteellisuusperiaate vaatii julkishallinnolta ja virkamieskoneistolta vallan käytön mitoittamista niin, että tavoiteltu päämäärä saavutetaan[19]. Tämä pohjautuu ajatukselle, että virkamies voi käyttää hänelle annettua toimivaltaa vain sen verran, kuin on tilanteen kannalta tarpeellista. Tämä tulee kysymykseen erityisesti esimerkiksi voimakeinoja käytettäessä[20].

Hallinnon oikeusperiaatteiden lisäksi hyvään hallintoon kuuluu muita kohtia, jotka voidaan katsoa olevan oikeusturvan toteutumisen kannalta oleellisia. Oikeusturva pitää sisällään jokaisen oikeuden saada asiansa käsitellyksi asianmukaisessa viranomaisessa ilman aiheetonta viivytystä (PL 21.1 §). Hyvän hallinnon periaatteisiin sisältyvään palveluperiaatteeseen kuuluu se, että hallinnossa asioiva saa hallinnon palveluita

[16] Niemivuo & muut, 2010, s. 126–132.
[17] Niemivuo & muut, 2010, s. 126.
[18] Niemivuo & muut, 2010, s. 129.
[19] Niemivuo & muut, 2010, s. 30.
[20] Hautamäki, 2004, s.79.

asianmukaisesti ja viranomaisen on järjestettävä toimintansa tulokselliseesti (HL 7 §). Nämä kaikki edellä mainitut hallinnon oikeusperiaatteisiin sekä laajemmin hyvään hallintoon sisältyvät kohdat edesauttavat oikeusturvan toteutumista omalta osaltaan luomalla luotettavan ja lainmukaisen virkamieskoneiston kansalaisille.

Virkamiehet ovat osiltaan toteuttamassa oikeusturvaa laissa säädettävin edellytyksin. Kuten perustuslaissakin sanotaan, on julkisen vallan turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen (PL 22 §). Perustuslakivaliokunta on kehittänyt niin sanotun virkamieshallinnon periaatteen, jonka mukaan julkisen vallan käyttäminen on laajemmassa merkityksessään rajoitettu ainoastaan virkamiehille[21]. Tätä periaatetta ilmentää perustuslain 124 §, jossa rajoitetaan julkisten tehtävien luovuttamista virkamieskoneiston ulkopuolelle. Julkinen hallintotehtävä voidaan ainoastaan lain nojalla ja tarpeen vaatiessa antaa hoidettavaksi muulle kuin viranomaiselle eikä se saa vaarantaa perusoikeuksia tai oikeusturvaa (PL 124 §). Jos julkinen hallintotehtävä luovutetaan muulle, kuin viranomaiselle, on perustuslakivaliokunta käytännössään katsonut, että asian käsittelyssä tulee noudattaa hallinnon yleislakeja ja asioita käsittelevät toimivat virkavastuulla. Tällä varmistetaan oikeusturvan ja hyvän hallinnon toteutuminen perustuslain 124 §:n tarkoittamassa merkityksessä. [22]

Hyvän hallinnon käytännön pohjan voidaan nähdä muovautuvan virkamiesten konkreettisista toimintatavoista. Valtionhallinnon toimintojen korkea taso voidaan varmistaa erityisesti virkamiesetiikkaan ja arvoihin keskittymällä[23]. Tällainen vahva eettinen ja moraalinen virkamiesten toimintamalli edesauttaa oikeusturvan toteutumista takaamalla hyvän hallinnon periaatteet. Vuonna 2024 valtiovarainministeriö on toteuttanut kyselytutkimuksen valtion virkamiehille virkamiesetiikan tilasta. Tässä kyselytutkimuksessa noin puolet siihen vastanneista virkamiehistä koki, että hyvä hallinto tulee vahvistumaan tulevaisuudessa. Tutkimus

[21] Husa&Pohjolainen, 2014, s.67.
[22] PeVL 81/2022.
[23] Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita, 8/2000, s. 6

osoitti, että suuri osa virkamiehistä kokee edelleen hyvän hallinnon periaatteiden olevan vahvoja, mutta julkishallintoa ja virkamieskoneistoa on kuitenkin aktiivisesti kehitettävä, jotta hyvän hallinnon periaatteet ja sen kautta myös oikeusturvan toteutuminen voidaan konkreettisesti turvata myös tulevaisuudessa valtionhallinnossa.[24]

[24] Valtiovarainministeriön julkaisuja 2025:6, s. 61.

3. Oikeusturva poikkeusoloissa

3.1 Poikkeusolojen määrittely ja kriisilainsäädäntö

Suomessa on julistettu vallitsevan poikkeusolot viimeksi vuonna 2021. Vuonna 2020 hallitus totesi tasavallan presidentin kanssa suomessa vallitsevan poikkeusolot ja vuoden 2011 valmiuslaki otettiin ensimmäistä kertaa sellaisenaan käyttöön. Poikkeusolot on määritelty valmiuslaissa (3 §). Poikkeusoloja ovat sellaiset vakavat kriisitilanteet, jotka vaikuttavat merkittävästi ja laajasti suomalaisen yhteiskunnan normaaliin toimintaan. Viimeisimpänä esimerkkinä poikkeusoloista on vuonna 2020 alkanut koronapandemia, jolloin pandemian katsottiin vastaavan laajuudeltaan ja vakavuudeltaan sellaista tilannetta, että poikkeusolojen tunnusmerkistö täyttyi. Keskitytään tässä luvussa tarkastelemaan poikkeusolojen määritelmää sekä suomalaista kriisilainsäädäntöä ja sen merkitystä oikeusjärjestyksessä. Keskitetään kriisilainsäädännön tarkastelu erityisesti valmiuslakiin.

Suomalainen kriisilainsäädäntö ja sen lähtökohdat pohjautuvat ajatukseen siitä, että julkisen sektorin on pystyttävä hoitamaan tehtävänsä lain- ja tarkoituksenmukaisesti tilanteesta riippumatta [25] . Perustuslaissa luodaan pohja suomalaiselle kriisilainsäädännölle eivätkä Suomessa kriisilainsäädäntö ja normaalilainsäädäntö oikeastaan ole kokonaan toisistaan eroavaisia kokonaisuuksia, vaan ne lomittuvat yhteen jopa huomaamattomasti. Esimerkiksi perustuslakiin on lisätty pykälä, joka osiltaan säätelee perustuslakia poikkeusolojen aikana (PL 23 §). Suomalaiseen oikeusjärjestyksen kannalta on tärkeää, että kriisinlainsäädännön ydin löytyy perustuslaista, koska kriisilainsäädännön luonteen vuoksi on mahdollista, että joitain yksilön oikeuksia joudutaan rajoittamaan. Tässä tapauksessa on siis selvää, että se on tehtävä perustuslain säätämisjärjestyksessä. [26] On kuitenkin olemassa myös selkeästi erottuvampi kriisilainsäädäntö, joka on säädetty nimenomaan kriisiolosuhteita varten. Näitä

[25] Aine & muut, 2011, s.4.
[26] Aine & muut, 2011, s. 12.

säädöksiä, joita voidaan kutsua myös yhteisnimityksellä valmiuslainsäädännöksi, ovat valmiuslaki sekä puolustustilalaki. [27]

Vuonna 2008 tuli vireille hallituksen esitys uudesta valmiuslaista, jolla vanha samanniminen laki kumottaisiin. Uuden valmiuslain säätämisen taustalla oli erityisesti tarve uudistaa se perustuslainmukaisemmaksi. Hallituksen esityksestä käy ilmi, että vanha valmiuslaki on säädetty ennen perusoikeusuudistusta sekä EU:n jäsenvaltioksi liittymistä.[28] Valmiuslain tarkoituksena on suojata yhteiskunnan toimintoja ja väestöä sekä turvata valtakunnan alueen koskemattomuus ja itsenäisyys poikkeusolojen aikana (1 §). Valmiuslaissa on säädetty viranomaisten toimivaltuuksista poikkeusolojen aikana sekä toimivaltuuksien käyttöönotosta. Viranomaisille annetaan poikkeusolojen aikana lähtökohtaisesti laajempia toimivaltuuksia, mutta niiden on oltava välttämättömiä ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden (valmiusL 4 §). Valmiuslain voidaan katsoa olevan kattava erilaisia kriisitilanteita ajatellen, mutta sillä on kuitenkin erityinen painopiste vaikuttaa lähinnä muihin kuin laajoihin sotilaallisiin kriisitilanteisiin. Valmiuslaki toimii kyllä myös tällaisessa tilanteessa muun kriisilainsäädännön tukena [29]. Valmiuslakiakin pyritään kehittämään normaaliloissa mahdollisimman pitkälle, jotta se laajuudeltaan vastaisi niihin tarpeisiin, johon se on tarkoitettu. Hallitus on esimerkiksi esittänyt eduskunnalle valmiuslakia uudistettavaksi niin, että se ottaisi huomioon paremmin mahdolliset lisääntyvät hybridiuhat [30].

Valmiuslaki on voimassa olevaa lainsäädäntöä, mutta sen soveltaminen vaatii, että valtioneuvosto yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa julistavat maassa vallitsevan poikkeusolot (valmiusL 6.1 §). Tällöin voidaan valtioneuvoston käyttöönottoasetuksella säätää valmiuslain säännösten soveltamisesta (valmiusL 6.1 §). Kuitenkin valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia voidaan ottaa käyttöön vain, jos tilanne ei ole hallittavissa normaalein viranomaistoimivaltuuksin (4.2 §). Toimivaltuuksien

[27] Aine & muut, 2011, s.6.
[28] HE 3/2008 vp, s.5.
[29] Aine & muut, 2011, s. 132.
[30] HE 63/2022 vp, s. 1.

käyttöönotossa tulee myös ottaa huomioon, että niitä voidaan käyttää vain siltä osin kuin on kriisin luonteen kannata välttämätöntä (4.1 §). Oikeusturvan kannalta on merkittävää, että myös perustuslakivaliokunta on mietinnössään muistuttanut, että toimivaltuuksia voidaan käyttää vain sellaisilla tavoilla, kuin on välttämätöntä lain tarkoituksen saavuttamiseksi [31]. Puolustustilalaki (1083/1991) on lakina vanhempi ja antaa erityisesti laajempia toimivaltuuksia itsenäisyyden ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi tehostamalla valtakunnan puolustusta ja turvallisuutta (1 §). Puolustustilalain käyttöönotto vaatii sen, että suomeen kohdistuu sota tai siihen rinnastettava vakava väkivaltainen levottomuus. Puolustustila voidaan saattaa voimaan tasavallan presidentin asetuksella ja soveltamisasetus tulee saattaa eduskunnan käsiteltäväksi (puolustustilaL 3 §). Myös puolustustilalaissa on säädetty, ettei sen nojalla saa perustuslaissa turvattuja oikeuksia tai muitakaan oikeuksia rajoittaa sen enempää, kuin lain tarkoituksen saavuttamiseksi on välttämätöntä (7 §).

3.2 Oikeusturva ja poikkeusolot

Oikeusturvan ollessa hyvin olennainen osa perustuslakia ja yksi tärkeimmistä perusoikeuksista, tarkastellaan tässä luvussa oikeusturvaa suhteessa poikkeusoloihin ja kriisilainsäädäntöön. Kriisilainsäädäntöä on Suomessa hajautettu myös normaalilainsäädäntöön ja suomalaisen oikeusjärjestyksen kannalta on pidetty merkittävänä sitä, että kriisilainsäädännön juuret pohjautuvat nimenomaan perustuslakiin [32] . On pidetty myös tärkeänä, että kriisilainsäädännön antamat erityisvaltuudet säädetään normaalioloissa [33].

Oikeusturva voidaan nähdä suomalaisessa oikeusjärjestyksessä yhtenä erittäin tärkeänä arvona, johon ei lainsäädännössäkään haluta antaa varaa poiketa. Tällaisia säädöksiä ei nimittäin ole tehty valmiuslaissa eikä perustuslain 23 §:ssä.[34] Toisaalta perustuslain 23 §

[31] PeVM 11/2020 vp.
[32] Aine & muut, 2011, s. 6.
[33] Lavapuro, 2020, s. 1264.
[34] Lavapuro, 2020, s. 1265.

antaa mahdollisuuden poiketa perusoikeuksista, jos se on välttämätöntä poikkeusolojen aikana. Säädös voi vaikuttaa yleiseltä mahdollisuudelta vaikuttaa kaikkiin oikeuksiin, mutta tähänkin on olemassa poikkeuksia. Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet rajaavat tietyt oikeudet pois niistä oikeuksista, joista on mahdollista poiketa kriisiolosuhteissa (PL 23.1 §). Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (artikla 15) säädetään, että edes poikkeusolojen aikana ei ole sallittavaa poiketa kidutuksen kiellosta (3 artikla), orjuuden kiellosta (4.1 artikla) tai ei rangaistusta ilman lakia (7 artikla) oikeudesta. Nämä säädökset EU katsoo olevan niin ehdottoman tärkeitä, ettei niistä ole tarkoituksenmukaista poiketa edes poikkeusolojen aikana. Erityisesti 7 artikla suojaa vahvasti oikeusvaltioperiaatteen laillisuusperiaatteen ja oikeusvarmuuden ajatusta. Eli sitä, ettei ketään voida tuomita rikoksesta, joka ei tekohetkellä ollut laissa rangaistavaa. Omalla tavallaan tämän artiklan koskemattomuus lujittaa oikeusturvan suojaa, jossa ajatuksena on, että kansalaiselle taataan turva oikeudenmukaisesta ja lakiin perustuvasta käsittelystä. On kuitenkin huomion arvoista, että artikla 6 ei lukeudu näihin erityisen tärkeisiin ja muuttumattomiin oikeuksiin. Sopimuksen artikla 6 luonnehtii lähimpänä oikeusturvan käsitettä, sillä tavoin kuin se on perustuslakiin kirjattu. Kyseinen artikla takaa oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Toisaalta artikla 15 antaa mahdollisuuden poiketa velvoitteista vain välttämättömissä tapauksissa. Eli vaikka artiklaa 6 ei ole rajattu poikkeuksista ulkopuolelle, ei se automaattisesti tarkoita, että siitä voidaan poiketa ilman painavia säännönmukaisia perusteluja.

Oikeusvaltion tulisi pystyä toimimaan myös poikkeusolojen aikana ja siihen lainsäädännölläkin tähdätään. Poikkeusoloissa kuitenkin yhteiskunnan normaali toiminta voi häiriintyä ja tällä on vaikutuksia myös ihmisten oikeuksiin. Oikeudenhoito eli oikeus saada asiansa tuomioistuimen tai viranomaisen käsittelyyn sekä saada päätös asiasta on olennainen osa oikeusturvaa. Valmiuslain 1 § mukaan sen tehtävä on ylläpitää oikeusjärjestystä. Kuitenkaan valmiuslaissa ei ole säädöksiä poikkeusoloissa järjestetyistä oikeudenkäynneistä eikä niihin tehtävistä poikkeuksista[35]. Korona-aikana eli viimeisimmän kerran, kun poikkeusolot on suomessa julistettu, valtioneuvosto antoi

[35] Fredman, 2022, s. 324.

listauksen yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten alojen henkilöstöstä. Tällä tähdättiin siihen, että näillä aloilla työskentelevien lapsille järjestettäisiin päivähoitoa tilanteen vaatiessa. Oikeusministeriön hallinnonalalla tähän lukeutuivat vankeinhoito ja rikosseuraamuslaitoksen laitoshenkilöstö. Lisäksi edellä mainittuihin henkilöstöihin lukeutuivat oikeuskanslerivirastoon sekä oikeusasiamiehen toimiston työntekijät. [36] Oikeusvaltion sekä oikeusturvan kannalta oikeuskanslerivirastoon sekä oikeusasiamiehen toimiston toimintojen turvaaminen myös poikkeusoloissa edistää oikeusturvaa, koska oikeuskansleri toimii ylimpänä laillisuusvalvojana ja oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien toteutumista. On kuitenkin otettava huomioon, että oikeusministeriön hallinnon alalla ei esimerkiksi tuomareita pidetty yhteiskunnan kannalta kriittisenä henkilöstönä [37] . Se on sinänsä ongelmallista oikeusturvan kannalta, koska poikkeusoloissa ei tällöin tuomioistuintoiminta välttämättä toimi normaalisti eikä yksilön oikeusturvakeinot toteudu konkreettisesti. Tästä konkreettisena esimerkkinä on korona-aikana tuomioistuinviraston antama ohje tuomioistuimille. Kyseisessä ohjeessa todetaan tuomioistuinten olevan yhteiskunnan turvallisuuden ja oikeusvarmuuden kannalta merkittäviä viranomaisia. Ohjeessa kuitenkin todetaan, että kyseisissä poikkeusoloissa on mahdollista, että istuntoja joudutaan perumaan sekä priorisoimaan[38]. Kyseisessä ohjeessa priorisoitiin tietyn aihealueen käsittelyt, mutta katsottiin, että esimerkiksi tavanomaiset hallintoasiat sekä kiireettömät hakemus- ja valitusasiat voivat jäädä odottamaan tilanteen rauhoittumista. Tällainen priorisointi ainakin osittain vaikuttaa oikeusturvaan, jos käsittelyjä joudutaan lykkäämään kohtuuttoman pitkiksi ajoiksi.

Erilaiset kansalliset ja kansainväliset turvallisuusmuutokset tuovat aina oman haasteensa oikeuslaitoksen toiminnalle. Kuitenkin oikeuslaitoksen sujuva toiminta ja kansalaisten oikeusturvan toteuttaminen kaikissa eri tilanteissa ovat avainasemassa kansalaisten luottamuksen ja turvallisuuden edistämisessä. Mikäli oikeusvaltio ei kykenisi vastaamaan näihin tarpeisiin, voi se vaarantaa hallinnon legitimiteettiä sekä yhteiskuntarauhaa[39].

---

[36] Valtioneuvoston tiedote 145/2020.
[37] Fredman, 2022, s. 324.
[38] Tuomioistuinvirasto 13.3.2020.
[39] Valtioneuvoston julkaisuja 2022:67, s. 13.

3.3 Oikeuden resilienssi kriisiolosuhteissa oikeusturvan näkökulmasta

Resilienssi on käsitteenä kuvattu hyvin eri tavalla eri konteksteissa. Se voidaan määritellä kyvyksi muovautua kriisiolosuhteissa sekä kyvyksi palautua niistä. Resilienssi mielletään usein tavoitelluksi ja positiiviseksi ominaisuudeksi. Oikeuden resilienssillä tarkoitetaan tässä työssä oikeusjärjestyksen kykyä sopeutua kriisien aiheuttamiin ongelmiin ja kykyä selviytyä niistä [40]. Kriisit ja niiden aiheuttamat poikkeustilat vaikuttavat lähes aina merkittävästi oikeusjärjestykseen ja vaativat siltä kykyä sopeutua poikkeustilanteisiin. Perusoikeuksien voidaan katsoa olevan suomalaisessa oikeusjärjestyksessä erittäin turvattuja, mutta poikkeuksellisissa oloissa on niihinkin vaikuttaminen mahdollista.

Oikeuden resilienssi voidaan nähdä yhtenä merkittävänä näkökulmana tutkittaessa oikeusturvan toteutumista poikkeusolojen aikana. Oikeuden resilienssin voidaan nähdä omalta osaltaan edistävän oikeusturvan toteutumista. Niin kuin aikaisemmin määriteltiin, resilientti oikeus ja oikeusjärjestelmä kykenee mukautumaan äärimmäisiin olosuhteisiin yhteiskunnassa. Tämä on vaatinut pitkäjänteistä työskentelyä oikeusjärjestelmän eteen, jonka seurauksena esimerkiksi normaaliolosuhteissa tehdyt säädökset kriisitilanteita varten varmistavat sen, että viranomaisille taataan riittävä toimivalta samalla varmistaen kansalaisten oikeuksien toteutuminen. Yksi oikeusturvan kannalta merkittävä periaate on laillisuusperiaate (PL 2.3 §), joka kannattelee oikeastaan koko oikeusvaltioperiaatteen ideaa. Näin ollen resilientissä oikeusjärjestyksessä on luotu kriisitilanteita varten säädöksiä, joka takaa julkisen hallinnon toiminnan lakisidonnaisuuden. Oikeastaan koko oikeusvaltion toimivuus perustuu lainsäätämisjärjestykseen ja oikeuden pysyvyyteen, jolloin mitään toimia ei voida tehdä kiireellisesti ilman sitä edellyttäviä laissa märiteltyjä toimivaltuuksia. Oikeuden resilienssin ja oikeusturvan kannalta on kuitenkin myös tärkeää, että kriisiolosuhteissa perusoikeuksiin kajoamiset otetaan vakavasti ja

[40] Lavapuro, 2020, s. 1262.

oikeudelta vaaditaan eräänlaista tinkimättömyyttä, jotta koko oikeusvaltion käsite ei jäisi kriisiolosuhteiden varjoon.[41]

Yksi tärkeä näkökulma oikeusturvan toteutumisen ja oikeuden resilienssin kannalta on kriiseihin varautuminen. Viranomaisten varautumisvelvollisuudesta on säädetty valmiuslain 3 luvussa. Varautumisvelvollisuus koskee laajasti eri valtion viranomaisia, joilta velvoitetaan poikkeusoloihin varautumista erilaisin suunnitelmin ja etukäteisvalmisteluin (valmiusL 12 §). Viranomaisten varautumista valvotaan ja johdetaan ministeriötasolla (valmiusL 13 §). Kriiseihin varautuminen on osa kokonaisturvallisuutta ja sillä edistetään yhteiskunnan varautumiskykyä erilaisiin turvallisuusuhkiin sekä vähennetään niiden mahdollisuuksia toteutua [42]. Kokonaisturvallisuus pitää sisällään yhteiskunnan kannalta elintärkeitä toimintoja. Yksi näistä on sisäinen turvallisuus, joka pohjautuu vahvasti oikeusvaltioperiaatteen ja ihmisoikeuksien turvaamiseen kaikessa toiminnassa ja sen ylläpitäminen perustuu erityisesti erilaisten uhkien ennaltaehkäisyyn[43]. Varautumisesta ja ennakoinnista kertoo myös lainsäädännön jatkuva kehitystyö. Esimerkiksi aikaisemmin tutkielmassa mainittu valmiuslaki, jota hallitus on esittänyt sitä muutettavaksi niin, että jatkossa se ottaisi paremmin huomioon Suomeen kohdistuvan hybridivaikuttamisen, joka on merkittävästi lisääntynyt ja voi aiheuttaa vakavia yhteiskunnan häiriötilanteita[44].

---

[41] Lavapuro, 2020, s. 1264.
[42] Valtioneuvoston periaatepäätös 2025:1, s. 12.
[43] Valtioneuvoston periaatepäätös 2025:1, s. 15–19.
[44] HE 63/2022 vp, s. 1.

Johtopäätökset

Tutkielmassa tarkasteltiin niitä oikeudellisia mekanismeja, jotka takaavat oikeusturvan toteutumisen ja tutkielma rajattiin keskittymään erityisesti poikkeusolojen aikaan. Tutkielmassa käytettiin ensisijaisesti kansallista lainsäädäntöä sekä oikeuskirjallisuutta, mutta aiheen tiimoilta myös EU oikeudella oli kansallista lainsäädäntöä täydentävä rooli. Tutkielma pyrki siis vastaamaan johdannossa esitettyyn tutkimuskysymykseen, joka oli: Miten oikeudellisella sääntelyllä varmistetaan oikeusturvan toteutuminen myös poikkeusolojen aikana?

Oikeusturvan ollessa yksi perusoikeuksista, on se myös yksi kaikkein perustavanlaatuisimmista yksilön oikeuksista. Oikeusturva oikeutena ja käsitteenä on erittäin laaja ja se nivoutuu yhteen monen laajemmankin oikeudellisen käsitteen, esimerkiksi oikeusvaltion ja hyvän hallinnon kanssa. Vaikka oikeusturvan on siis vain yksi monista perusoikeuksista, se on luonteeltaan paljon monivaikutteisempi.

Tutkimuksen pääluvusta 2 ja sen alaluvuissa keskityttiin enemmän oikeusturvan käsitteen määrittelyyn sekä siihen, millainen rooli ja paikka oikeusturvalla on suomalaisessa oikeusjärjestyksessä. Kuten toisessa luvussa esitettiin, on oikeusturva yksi oikeusvaltioperiaatteen keskeisistä elementeistä ja molempia näitä käsitteitä voidaan pitää erityisen tärkeänä niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla. EU-oikeus ja unionin perusarvot sekä ihmisoikeussopimus turvaavat osiltaan oikeusturvan toteutumisen kansainväliselläkin tasolla. Oikeusturvan perustuslainmukaisuus antaa oikeusturvalle myös erityissuojaa perustuslain muuttumattoman luonteen ja perustuslain säätämisjärjestyksen vuoksi. Hyvä hallinto ja hallinnon oikeusperiaatteet omalta osaltaan lujittavat oikeusturvaa.

Luvussa 3 käsiteltiin poikkeusoloja Suomessa ja oikeusturvan toteutumista myös kriisien aikana. Oikeusturvan kannalta merkittävä poikkeusoloihin liittyvä säädös on perustuslain 23 §, jonka mukaan perusoikeuksista voidaan poiketa vain, jos se on aivan välttämätöntä ja sekin on tehtävä lain puitteissa tilapäiseksi poikkeukseksi. Lisäksi valmiuslaissa on säädetty, että toimivaltuuksia voidaan oikeuttaa käyttöön vain sellaisin

tavoin, jotka ovat välttämättömiä lain tarkoituksen saavuttamiseksi (4 §). Myös puolustustilalaissa säädetään, ettei sen nojalla kenenkään oikeuksia saa rajoittaa enempää, kuin lain tarkoituksen saavuttamiseksi on välttämätöntä (7 §).

Merkittäviä havaintoja oli myös siinä, että valmiuslaissa (1 §) sen tehtävänä on suojata oikeusjärjestystä, mutta laista itsestään ei löydy sääntelyä esimerkiksi tuomioistuinten toiminnasta poikkeusolojen aikana. Korona-ajalta peräisin oleva tuomioistuinten ohjeistus toimi esimerkkinä siitä, miten poikkeusolojen aikana tuomioistuinkäsittelyjä joudutaan priorisoimaan ja perumaan. Oikeuden resilienssi toi uutta näkökulmaa siihen, miten oikeus taipuu kriisitilanteisiin. Merkittäviä havaintoja resilienssin näkökulmasta olivat esimerkiksi etukäteisvalmistelun tärkeys. Laillisuusperiaate, oikeusturva ja demokratia voivat kriisienkin aikana toteutua vain, jos pitkäjänteistä kehittämistyötä lainsäädännön eteen on tehty normaalisoloissa jo ennen kriisejä.

Kuten valmiuslaissa (4 §), puolustustilalaissa (7 §) sekä perustuslaissa (123 §) on kuvattu, poikkeusoloissa lähtökohtana ei ole rajoittaa kenenkään oikeuksia tai ottaa käyttöön laajempia toimivaltuuksia kuin on välttämätöntä. Tällaiset säädökset yhdessä oikeusvaltioperiaatteen kanssa suojaavat oikeusturvan toteutumista. Suomessa turvallisuuskenttä on viimeisten vuosien aikana muuttunut esimerkiksi koronapandemian myötä. Tulevaisuudessa voidaan nähdä yhä uusia ja erilaisia uhkakuvia. Erityisesti tutkielmassakin mainittu hybridivaikuttaminen ja sen lisääntyvä uhka on sellainen, johon yhteiskunnan tulisi tulevaisuudessakin pystyä vastaamaan lainsäädännön ja varautumisen tasolla perus- ja ihmisoikeuksia vaarantamatta.

Lähteet

Aine, Antti. Nurmi, V-P. & Valtonen, V. (2022). Oikeuden resilienssi, perusoikeudet ja kokonaisturvallisuus. *Lakimies 6*, 841–873. Noudettu 13.3.2025 osoitteesta: https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/lakimies/1000820002.pdf .

Aine, A. Virtanen, V. Salmi, I. Penttilä, T. Ossa, J. & Nurmi, V-P. (2011). Moderni kriisilainsäädäntö. Talentum.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2021. K18/2022 vp.

Fredman, M. Oikeudenhoito ja asianajo poikkeusoloissa. (2022). *Defensor Legis 1,5*, 323–333. Noudettu 4.3.2025 osoitteesta: https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/defensor_legis/1000610003.pdf .

Hallberg, P. Karapuu, H. Ojanen, T. Scheinin, M. Tuori, K. & Viljanen, V-P. (2005). Perusoikeudet. Sanoma Pro.

Hautamäki, V-P. (2004). Hyvän hallinnon toteuttaminen. Edita. Noudettu 24.2.2025 osoitteesta: https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/artikkelit/2680.pdf .

Husa, J. & Pohjolainen, T. (2014). Julkisen vallan oikeudelliset perusteet: Johdatus julkisoikeuteen. Talentum.

Hirvonen, A. Mitkä metodit? (2011). Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki. http://hdl.handle.net/10138/225264 .

Lavapuro, J. (2020). Oikeuden resilienssi. *Lakimies 7–8*, 1262–1267. Noudettu 4.3.2025 osoitteesta: https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/lakimies/218120020.pdf .

Niemivuo, M. Kuusikko, K & Keravuori-Rusanen, M. (2010). Hallintolaki. Talentum.

Raitio, J. (2022). Mitä oikeusvaltio tarkoittaa? Helsinki Law Review. 1, 18–23. Noudettu 30.3.2025 osoitteesta: https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/hlr/1000760002.pdf .

Raitio, J. (2017). Oikeusvaltion ääriviivat. Alma Talent.

Tuomioistuinvirasto. (2020). Koronavirus-epidemian vuoksi annettava ohje tuomioistuimille.

Valtioneuvoston julkaisuja 2025:1. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia: Valtioneuvoston periaatepäätös. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-762-1 .

Valtioneuvoston julkaisuja 2022:67. Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-938-0

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2023. K 11/2024 vp.

Valtioneuvoston tiedote 145/2020. Yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisten alojen henkilöstö. Noudettu 27.3.2025 osoitteesta: https://valtioneuvosto.fi/-/10616/yhteiskunnan-toiminnan-kannalta-kriittisten-alojen-henkilosto

Valtiovarainministeriön julkaisuja 2025:6. Virkamiesetiikan tila 2024 – Kyselytutkimus valtion virkamiesten arvoista ja etiikasta. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-834-7 .

Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 8/2000. (2000). Virkamiesetiikka.

European commission for democracy through law (Venice commission). (2016). Rule of law checklist.

Virallislähteet

HE 1/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi.

HE 3/2008 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle valmiuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 63/2022 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta.

PeVL 81/2022 vp.

PeVM 11/2020 vp.